

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING CHET TIL TA'LIMIDAGI O'RNI

Mamajonova Shoiraxon Murodjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti mustaqil tadqiqotchisi

Tel: +998 88 580 57 97

E-mail:shoiraxonmamajonova7@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15354353>

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tili o'qitish metodikasida zamonaviy ta'lim texnologiyalari quyidagilarni o'z ichiga olishi, ya'ni hamkorlikda ta'lim, loyiha usuli (loyihaviy texnologiyalar), talabaga yo'naltirilgan markazlashgan ta'lim, masofaviy ta'lim, til portfelidan foydalanish, shuningdek, kompyuter va audiovizual texnologiyalardan samarali foydalanishi kerakligi, bu usul hujjatlar bilan tez va qulay almashish, ma'lumot izlash hamda katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash imkonini beradi. Raqamli texnologiyalarda asosiysi bu kompyuterlar va dasturiy ta'minotga tegishli bo'lib, ular ma'lumotlarni qayta ishlash va saqlashni ta'minlashiga bag'ishlangan.

Аннотация: В данной статье рассматриваются в методике преподавания иностранных языков современные образовательные технологии должны включать в себя следующие аспекты: обучение в сотрудничестве, проектный метод (проектные технологии), обучение, ориентированное на студента, дистанционное обучение, использование языкового портфеля, а также эффективное использование компьютерных и аудиовизуальных технологий. Эти методы позволяют быстро и удобно обмениваться документами, искать информацию и сохранять большие объемы данных. В цифровых технологиях ключевое внимание уделяется компьютерам и программному обеспечению, которые обеспечивают обработку и хранение данных.

Abstract: This article discusses that in the methodology of teaching foreign languages, modern educational technologies should include the following aspects: collaborative learning, project-based methods (project technologies), student-centered learning, distance education, the use of language portfolios, as well as the effective use of computer and audiovisual technologies. These methods allow for the rapid and convenient exchange of documents, information retrieval, and storage of large volumes of data. In digital technologies, the key focus is on computers and software that ensure data processing and storage.

Zamonaviy ta'lim tizimida rivojlanishning jadal sur'atlari, axborot kommunikatsiya texnologiyalarini har bir ta'lim bosqichiga joriy etish orqali o'zining aniq ko'rinishini oladi. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari

vositalari, dasturiy ta'minotdan tortib, apparatli texnik vositalar va qurilmalargacha, shuningdek, axborotni uzatish va almashish uchun mo'ljallangan tizimlarni qamrab oladi. Bu vositalar, qurilmalar va tizimlar zamonaviy kompyuter texnologiyalarining imkoniyatlarini izlab topish va ulardan samarali foydalanish orqali, ma'lumotlarni yig'ish, ishlab chiqarish, to'plash, saqlash, qayta ishlash va uzatish kabi turli operatsiyalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonlar ta'limni yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning barcha sohalarga kirib kelishi so'zsiz ta'limning yangi sifatini talab qiladi. Ta'limning asosiy vazifasi ta'lim oluvchilarni kun sayin to'lib toshayotgan axborot - ta'lim muhiti sharoitida mustaqil ravishda faoliyat ko'rsata olishga o'rgatishdan iboratdir. Buning uchun ularga uzluksiz ravishda mustaqil ishlash sharoitini yaratib berish zarur.

Olimlarning tadqiqotlari, jumladan, N.S. Kramarenko, A.Y. Kvashin, S.D. Karakozova, A.Y. Uvarova, O.B. Akimova resurslarning cheklanganligi va ta'lim xodimlarining raqamli savodxonligi yetarli yemasligi sababli raqamli transformatsiya ta'lim tashkilotlariga kech va notekis ta'sir ko'rsatishini hamda so'nggi o'n yilliklarda amalga oshirilgan ta'lim islohotlari juda qiyin bo'lganligini ko'rsatdi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, o'quv jarayoni ishtirokchilari uchun raqamli texnologiyalarning mavjudligi o'quv ishlari samaradorligini oshirish uchun zarur, ammo yetarli bo'lmagan shartdir.

Raqamli transformatsiya tufayli zamonaviy sharoitda oliy ta'lim tizimining rivojlanishi o'quv jarayonini qurishga, shu jumladan ilg'or o'quv texnologiyalaridan foydalangan holda zamonaviy elektron axborot-ta'lim muhitini yaratishga, ta'limni boshqarish strategiyasini amalga oshirishga va individual xususiyatlarga asoslangan o'quv materiallarini moslashtirishga yangi talablarni qo'yadi. Elektron ta'limni jadal joriy etish va raqamli ta'lim muhitini rivojlantirish sharoitida ta'lim formatlari o'zgarib bormoqda, ta'lim paradigmasi oflayn va onlayn ta'limni birlashtirish sharoitida amalga oshiriladigan gibridd o'quv jarayoniga o'tmoqda.

Ma'lumki, leksikani o'rganish ancha murakkab jarayondir. Talabalar faqatgina ko'p sonli yangi so'zlarni yodlab qolish bilan cheklanib qolmay, balki ularni bir necha bor turli kontekstlarda uchratishi va amalda qo'llay olishi ham zarur. Bundan tashqari, faqat alohida so'zlarni emas, balki ularning turli birikmalarini ham o'rganish muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina til kurslarida barcha zarur leksik birliklarni qamrab olish uchun vaqt yetishmaydi, shuning

uchun talabalarning bir qismi auditoriyadan tashqari mustaqil ravishda o'zlashtirilishi kerak.

Axborot texnologiyalari talabalarga so'zlarni osonroq o'lashtirishga yordam bera oladi, chunki tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, agar so'zlar qiziqarli shaklda taqdim etilsa va talabalarning hissiyotiga ta'sir qilsa, ularni yaxshiroq eslab qolishi mumkin.

Shunday qilib, texnologiyalar talabaga leksik zahirani dars jarayoniga joriy etishning turli, ba'zan esa qiziqarli va kreativ usullarini topishda yordam beradi.

Hozirgi kunda texnologiyalar inson hayotining ajralmas qismiga aylanib, ular nafaqat grammatika bo'yicha bilimlarni tekshirish, balki turli matnlarni yozishda yordamchi vosita sifatida ham qo'llanilmoqda.

Masalan, avtomatik tarjima qiladigan veb-saytlar, matn tahrirlash dasturlariga o'rnatilgan imlo va grammatik nazorat funsiyalari, Google'da natijalarni taqqoslash imkoniyati beruvchi Googlefight kabi platformalar shular jumlasidandir. Bunday texnologiyalar nafaqat til o'rganish jarayonida, balki kundalik hayotda ham foydalidir. Ular yordamida inson o'z xatolarini tuzatib, nutqini ravon va aniq shaklda bayon eta oladi.

Rus olimasi N.K.Ryabseva so'zlariga ko'ra, "...kompyuter texnologiyalarining qo'llanilishi ta'lim jarayoniga yangilik olib kiradi, til o'rganish jarayonini qiziqarli va g'ayrioddiy qiladi, zamonaviy tendensiyalarga mos keladi hamda o'quvchilarning samarali o'z-o'zini takomillashtirishi uchun kuchli motivatsiya yaratadi. Multimedia vositalari va vizualizatsiyadan foydalanish ta'limda alohida ahamiyat kasb etadi, zero bu nafaqat fikrlashning kognitiv uslublarini, ijodkorlikni va aqliy faollikni rivojlantiradi, balki talabalarning psixologik va emotsional holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi."

Raqamli texnologiyalar talabalar o'rtasida ijtimoiy hamkorlikni kuchaytiradi, bu esa nafaqat haqiqiy hayotda, balki kasbiy faoliyatda ham muhim bo'lgan muloqot ko'nikmalarini amaliy mashq qilish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalarning afzalliklari quydagilardan iborat:

- chet tillarni o'rganishni osonlashtiradi;
- jarayonni tezlashtiradi;
- yangi g'oyalarni olib kiradi;
- zamonoviy tendensiyalarga javob beradi;
- kreativlikni rivojlantiradi;
- fikrlashni kognitiv uslublarini rivojlantiradi;
- og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini takomillashtirishga yordam beradi;
- kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishga ko'maklashadi.

Raqamli ta'lim texnologiyalari zamonaviy ta'lim muhitini tashkil etishning usuli bo'lib, bu raqamli texnologiyalarga asoslanadi.

Texnologiyalarni tanlash, afsuski, ko'pincha o'qituvchi va ta'lim muassasasi mavjud resurslariga bog'liq bo'ladi. Keng tarqalgan vaziyat sifatida interaktiv doska yoki proyektor bilan ulangan kompyuterni keltirish mumkin. Agar sizga omad kelsa, noutbuklar, netbuklar yoki planshetlar bilan jihozlangan auditoriyaga ega bo'lishingiz mumkin. Ikki holatda ham, siz har bir darsda texnologiyalarni foydalanishga murojaat qilishingiz ehtimoli yuqori. Shuningdek, sizda kompyuter sinfiga kirish imkoniyati bo'lishi mumkin, bu esa oldindan bron qilishni talab qiladi yoki navbat tartibida foydalaniladi.

Agar ta'lim olayotgan talabalar an'anaviy til o'rganish usullaridan charchagan bo'lsa, darslarda kompyuterlarni foydalanish ularning motivatsiyasini oshiradi. Oddiy holda, talabalarda smartfonlar yoki boshqa mobil qurilmalar mavjud bo'ladi, ulardan foydalanish mumkin. Agar o'qituvchi ularga ushbu qurilma orqali tilni qanday yaxshiroq amalga oshirishni ko'rsatsa, talabalar uning harakatlarini albatta yuqori baholaydilar.

Ingliz tili kursini texnologiyalarni integratsiya qilishning bir usuli – bu aralash usuldan foydalanishdir. Aralash o'qitishda auditoriyada yuzma-yuz aloqani va texnologiyalarni foydalanishni o'z ichiga olgan til kursi tushuniladi, va bu ta'rif talabalarning uyda texnologiyadan foydalanishini nazarda tutadi.

Ushbu aralash o'qitish turini amalga oshirishning eng yaxshi usullaridan biri – bu ma'lumot-kommunikatsiya predmet muhitini yaratish va foydalanishdir. Bu muhit, talabalar, o'qituvchi va ma'lumot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalari o'rtasidagi o'quv aloqasi jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradigan shart-sharoitlar yig'indisidir. Shuningdek, muhit komponentlarini predmet mazmuni bilan to'ldirish shartida, talabaning bilim olish faoliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda quyidagilar ta'minlanadi: interaktiv ma'lumot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalari orqali ma'lumot resurslari bilan muayyan predmet sohasida faoliyat; interaktiv ma'lumot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalari bilan foydalanuvchini ma'lumot almashish subyekt sifatida va shaxs sifatida qabul qilgan holda, ma'lumot almashinuvi; foydalanuvchi va predmet muhiti obyektlari o'rtasidagi interaktiv ma'lumot almashinishi bu muhitga tegishli predmet sohasining qonuniyatlari va xususiyatlarini aks ettiradi. Informatsion-kommunikatsiya predmeti muhitining faoliyati quyidagi omillar bilan aniqlanadi: foydalanuvchilar o'rtasida va o'rganilayotgan obyektlarning ekrandagi ko'rinishlari bilan ma'lumot almashinuvi; ko'rib chiqilayotgan jarayonlar yoki

hodisalar, ma'lumot ta'lim resursidan foydalanish asosida rivojlanib boradigan o'quv syujetlariga ta'sir ko'rsatish; shuningdek, muayyan predmet sohasining qonuniyatlarini o'rganishga yo'naltirilgan o'rnatilgan ta'lim texnologiyalari sharoitida ishlash imkoniyatini yaratilishidan iboratdir.

Leksikani o'rganish, shubhasiz, juda murakkab jarayon bo'lishi mumkin. Talabalar faqat ko'plab so'zlarni yodlab qolishlari emas, balki ularni kontekstda bir necha marta uchratganidan keyingina eslab, amaliyotda qo'llashlari kerak. Alohida so'zlardan tashqari, o'quvchilar ko'plab so'z birikmalarini ham o'rganishlari zarur. Ko'pgina til kurslarida talabalarga kerak bo'lgan barcha leksikani o'rganish uchun vaqt yetishmasligi sababli ko'p narsalar darsdan tashqarida o'rganilishi kerak.

Barcha ushbu omillarni inobatga olgan holda, o'qituvchi faqat oldindan tanlangan so'zlar va iboralarni o'rgatishga emas, balki talabalarni leksikasini samarali o'rganish strategiyalari bilan tanishtirishga ham e'tibor qaratishi kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarda mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Informatsion texnologiyalar talabalarga so'zlarni yodlashda yordam berishi mumkin, chunki so'zlar qiziqarli shaklda taqdim etilganda va ular talabalarning emotsional holatiga ta'sir qilganda yaxshiroq esda qoladi. Shu tariqa, texnologiyalar o'qituvchiga so'z boyligini darsga kiritishning turli, ba'zan esa qiziqarli usullarini topishda yordam berishi mumkin. Bunday vazifalarning bir misoli «So'z pazllari» bo'lishi mumkin.

Informatsion texnologiyalarni grammatika o'qitishda qanday foydalanish mumkinligini ko'rib chiqaylik. Ko'pgina texnologiyalar odamlar tomonidan kundalik hayotda grammatika bu bilimlarni tekshirish va matnlar yozishda yordam berish uchun foydalaniladi, deb hisoblaydilar. Misol uchun: avtomatik tarjima qiluvchi veb-saytlar va matnlarni ishlash dasturlariga integratsiya qilingan (imlo va grammatika tekshiruvchi dasturlar), Google'da natijalarni solishtirish, ya'ni Googlefight deb nomlangan veb-sahifadan foydalanish. Bu texnologiyalar tilni o'rganish jarayonida ham, kundalik hayotda ham foydalidir.

Tinglashni o'rganishda raqamli axborot texnologiyalardan foydalanishni ko'rib chiqsak. Texnologiyalar qadimdan tillarni o'rganishda yordam berib kelgan. Grammofon plastinkalaridan boshlab, audi-kassetalarga yozilgan ovozlarni Linguaphonedan eshitish, hamda CD disklardagi zamonaviy yozuvlarga bo'lgan jarayon doimo tarzda rivojlanib, til o'rganish yanada oson va samarali bo'lib kelmoqda. Lekin internetning paydo bo'lishi bilan chet tillarni o'rganishga bo'lgan qiziqish kuchayayotganligi ishonch bilan aytish mumkin.

Onlayn audio manbalari orqali texnologiyalardan to'g'ri foydalanilganda o'qituvchilarga ham, talabalarga ham haqiqiy hayotda og'zaki nutqni tushunishda yordam berishi mumkin.

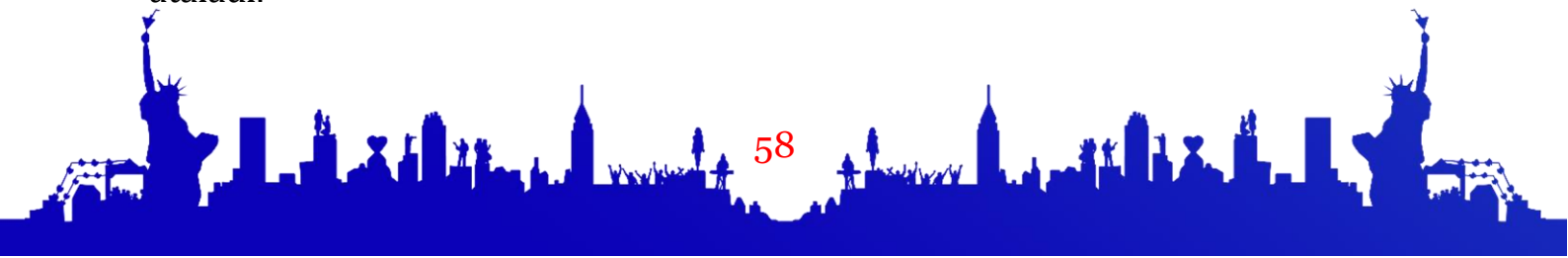
Eshitish – bu faol jarayon bo'lib, unda eshituvchilar audio va vizual manbalardan olingan ma'lumotlarni tanlab, ularni o'rganadilar. Bu jarayonning asosiy maqsadi – nima sodir bo'layotganini va nutq egasi nima demoqchi ekanini aniqlashdan iborat. Ammo eshitishni o'rgatish oson emas, natijalarini esa ko'rsatish ancha murakkabdir.

Raqamli texnologiyalar qanday yordam ko'rsatishi mumkin? Ba'zi ekspertlar fikricha, asosiy maqsad motivatsiyani saqlash, amaliy mashg'ulotlarga rag'bat berish va auditoriyadan tashqarida eshitish imkoniyatlarini yaratishdan iborat. O'qituvchilar, ayniqsa Internetdan foydalanib, o'rganuvchilarni jalb qilib ularni shaxsiy qiziqishlariga mos keladigan vazifalar berib dunyo axborot manbalari orqali imkoniyatlarni ochib berishlari mumkin.

Eshitish ko'nikmalarini yaxshilashga qaratilgan YouTube'da ko'plab autentik (tabiiy suhbatlar yozilgan) video va audio dastur (podkastlar) mavjud. Internetdan tashqari, o'qituvchi va talabalarga tanish bo'lgan odamlarning ovozi yozib olish uchun ovoz yozuv qurilmalari (mobil telefonlar va MP3 pleyerlar)dan foydalanish mumkin. Telefon aloqa vositalari (masalan, Skype) ham ishlatilishi mumkin.

O'qish – bu murakkab va ko'p jihatli ko'nikmadir. O'qishni samarali o'rganish usullari doimiy ravishda o'zgarib bormoqda, ayniqsa internetning ommalashgan sari. Xalqaro o'qish uyushmasi ta'kidlaganidek, zamonaviy dunyoda to'liq ma'noda savodxon bo'lishi uchun axborot va aloqa sohasidagi yangi kompetensiyalardan foydalanishi shart.

Shuning uchun, o'qituvchilar talabalarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam ko'rsatishi zarur. Elektron matnlar bilan ishlashda (masalan, gipersilikalarni — “bu internetdagi ma'lumotlarga, veb-saytlarga, fayllarga yoki elektron manbalarga olib boradigan maxsus link bo'lib, odatda matn, tasvir yoki knopka shaklida bo'lib, usta tugmasi bilan bosilganda, foydalanuvchini kerakli ma'lumotga yo'naltiradi” boshqarish usullari) turli o'qish strategiyalari muhim ahamiyatga ega, chunki yangi janrlar paydo bo'lib (elektron pochta, chat va boshqalar), matn va tasvirlar kombinatsiyasining o'zgarishi tekstning tabiatiga ham ta'sir qildi. Bunday yangi matnlar, yangi ko'nikmalar to'plamini talab etadi, bu esa odatda “raqamli savodxonlik” deb ataladi.

Yozish ko'nikmasi, shubhasiz, internet foydalanuvchilarining ko'payishi bilan bog'liq eng muammoli masalalardan biri bo'lib qolmoqda. So'nggi vaqtlarda, o'quvchilarni yozishga odatlantirishda muhim rol o'ynayotgan bloglar "Vikipediya" va ijtimoiy tarmoqlarga bo'lgan qiziqishning ortishi kuzatilmoqda.

Hozirgi kunda talabalarni internetda muntazam yozishini ko'ramiz. Chet tili o'qituvchi uchun esa, talabalarining "internet dunyosini" o'z ona tilidan tashqarida chet tillarida yozishga yordam berish holati juda murakkab vazifa bo'lib hisoblanadi. Bu muammoni hal qilishning samarali usullaridan biri — internetni til o'rganish uchun imkoniyat sifatida foydalanishdir.

Bloglar xorijiy tilni o'rganish uchun yana bir vosita hisoblanadi. Jamoaviy ishni texnologiyalardan foydalanish orqali ham belgilash mumkin. Eng yaxshi vositalardan biri — «Vikipediya»dir. Elektron pochta, chatlar va bloglar ko'pincha rasmiy bo'lmagan va shaxsiy ma'lumot almashuviga e'tibor qaratadi, viki-sahifalarda yozish esa ko'proq rasmiy bo'lib, aniq bir mavzuga e'tibor qaratilgan. Ijtimoiy tarmoqlarda yozish — e'tiborsiz qoldirmaydigan yana bir sohadir. Ijtimoiy tarmoqlar, masalan, Feysbuk yoki Twitter, ko'plab talabalarining hayotining ajralmas qismiga aylandi va o'qituvchilar ba'zi talabalarining bu saytlarda boshqa odamlar bilan aloqa qilish uchun xorijiy tildan foydalanishayotganliklarini kuzatishlari mumkin. Bunday holda, ijtimoiy tarmoqlarni darslarda foydalanish — juda ommalashgan ajoyib variant bo'ladi. Talabalarining yozma ishlarini elektron portfoliolarda jamlash — o'qituvchi ko'rib chiqishi kerak bo'lgan yana bir sohadir. Bu, talabaning shaxsiy muhitiga ajralmas qismiga aylanishi mumkin. Oddiy yozish qobiliyatlaridan tashqari, talabalarga raqamli savodxonlik qobiliyatlari ham kerak bo'lishi mumkin, bu esa raqamli vositalardan foydalanishning yana bir sababidir.

Ko'p yillar davomida kompyuterlar, asosan yozma nutq bilan bog'liq bo'lgan bo'lsa-da, suhbat ya'ni og'zaki nutqga ahamiyat kamroq berilgan edi. Ammo, so'nggi rivojlanishlar natijasida, o'qituvchilar va talabalarining internet orqali til o'rganishga bo'lgan talabining oshishi bilan e'tibor eng yangi yo'nalishga qaratildi.

Hozirgi kunda suhbatni yozish yoki yodga olish ishi shunchalik osonlashdi. Bugungi kunda ko'plab mobil telefonlarda diktofonlarning mavjudligi, shuningdek, bepul veb-qurollar (veb-instrument) aholini ushbu shu kabi yozishlarni bilan ta'minlamoqda. Bu vositalar qatorida mobil telefonlar, veb-kameralar, videomagnitofonlar, audio-internet saytlari, intervyu platformalari, kompyuter o'yinlari va virtual so'zlar kabi audio-redaktorlik texnologiyalarini keltirish mumkin. Ushbu zamonaviy vositalar har bir inson uchun foydalanishga

ochiq bo'lib, ular orqali nutqning sifati va darajasi yangi bosqichga ko'tarilishi mumkin.

Talaffuz qilish – bu til o'rgatishning bir muhim jihati bo'lib, ko'pincha unga vaqt yetishmaydi va ba'zan u yoddan chiqadi. So'nggi paytlarda esa, o'qituvchilar va o'quvchilarga bu sohada yordam berish maqsadida ko'plab yangi vositalar va veb-saytlar ishlab chiqilgan. Talaffuz qilishni o'rgatishda, jumladan, umumiy fonetik bilimlar, tarjimadagi keng tarqalgan xatolar va bunday xususiyatlarga e'tibor qaratish, masalan, talaffuzdagi urg'u, bog'liq nutqning xususiyatlari, fonetik transkripsiyadan foydalanish kabi murakkab nuanslarni tushunish uchun maxsus internet-resurslar, veb-saytlar, gapiruvchi lug'atlar, fonematik diagrammalar va boshqa onlayn-qurilmalardan foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Козлова Н.Ш. Цифровые технологии в образовании // Вестник Майкопского государственного технологического университета. 2019. Вып. 1/40. С. 83–90.
2. Абдуқодиров А.А., Пардаев А.Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. Монография. Т.: Фан. 2009. -146 б.
3. Козлов Р. С., Козлова Н. Ш. Российская система образования в период цифровой трансформации // Учитель создает нацию (А.-Х. А. Кадыров): Сборник материалов IV Международной научно-практической конференции. 2019. С. 344–348.
4. Ж.А.Яруллина. Потенциал применения цифровых технологий в обучение иностранному языку студентов технического вуза. образовании // Вестник Казанского государственного педагогического университета. 2021. Вып. 3. С. 106.
5. Роберт И.В. Толкование слов и словосочетаний понятийного аппарата информатизации образования // Информатика и образование. М.; 2004. № 5. С. 22–29

